

УДК 739.2 746.54: 553

DOI <https://doi.org/10.32782/uad.2021.1.5>**Триколенко Софія Тарасівна,**

кандидат мистецтвознавства,

доцент кафедри дизайну інтер'єру

факультету архітектури, будівництва та дизайну

Національного авіаційного університету

ORCID ID: 0000-0003-2766-8345

**ПРИРОДНІ ФОРМИ МІНЕРАЛІВ У ЮВЕЛІРНИХ ВИРОБАХ
МАЙСТЕРНІ «ВООБРАЖАРІУММ»**

Однією із найцікавіших течій сучасного ювелірного мистецтва є використання у виробі мінералів природних форм – необроблених взагалі або частково оброблених. Здебільшого до таких прийомів звертаються самостійні митці та невеликі ювелірні майстерні, натомість масове виробництво прикрас базується на усталених тенденціях однаково ораних каменів. Звернення до мінералів природних форм демонструє зміну світогляду митців – від прагнення максимально прилаштувати природний матеріал під свої потреби до уміння знайти художню концепцію виробу, яка б максимально розкривала красу матеріалів без штучного втручання у їх форму та фактуру. Спалах захоплення необробленими мінералами миттєво охоплює митців-ювелірів всього світу, і на територіях різних країн одночасно виникають колекції ювелірних прикрас, у яких акцентується краса природньої форми. Такі візуальні концепції втілюють потужний змістовний пласт: ідеї екологізації, усвідомлення потужності стихій та, водночас, беззахисності природи, набувають все більшого поширення у цивілізованому світі. Варварське споживання природних ресурсів повільно поступається місцем відновлюванню. Мистецтво виготовлення прикрас, як одне із найбільш поширених й найбільш затребуваних у всьому світі, увібрало у себе своєрідну виховну функцію – демонстрацію краси природи у її дикому, неприборканому стані. Варто зазначити, що змінилися також принципи виготовлення оправ та оновився арсенал супровідних матеріалів. У країнах Західної Європи та Америки митці часто використовують для оправ некоштовні метали, шкіру, дерево, акрилові смоли. Великою популярністю користуються гальванічні прикраси. Набуває поширення напрям виготовлення оправ із бісеру. На території України поступ залучення мінералів природних форм та некоштовних матеріалів у якості оправ розпочався із запізненням, проте нині вона набула надзвичайного поширення. Ця стаття пропонує до розгляду виробі вітчизняних митців-ювелірів, які обирають для своєї творчості необроблені, або частково оброблені мінерали. Майстерня «ВоображаріумМ» створює унікальні виробі, що вражають уяву та втілюють концепцію єдності стихій.

Ключові слова: мінерали, камені, оправ, ювелірне мистецтво, прикраси, гальваніка, техніка, концепція, мистецтво.

**Trykolenko Sofia. NATURAL FORMS OF MINERALS IN JEWELRY WORKSHOP
“VOOBRAZHARIUMM”**

One of the most interesting currents of modern jewelry art is the use of natural forms in mineral products – unprocessed in general or partially processed. For the most part, such techniques are used by independent artists and small jewelry workshops, while mass production of jewelry is based on established trends of equally faceted stones. The appeal to minerals of natural forms demonstrates a change in the worldview of artists – from the desire to adapt the natural material to their needs to the ability to find an artistic concept of the product that would reveal the beauty of materials without artificial interference with their shape and texture. An outburst of fascination with untreated minerals instantly engulfs jewelry artists around the world, and in different countries at the same time there are collections of jewelry, which emphasizes the beauty of natural form. Such visual concepts embody a powerful meaningful layer: the ideas of greening, awareness of the power of the elements and, at the same time, the insecurity of nature, are becoming more widespread in the civilized world. Barbaric consumption of natural resources is slowly giving way to recovery. The art of making jewelry, as one of the most common and most in demand around the world, has absorbed a kind of educational function – a demonstration of the beauty of nature in its wild, untamed state. It is worth noting that the principles of making frames have also changed and the arsenal of accompanying materials has been updated. In Western Europe and America, artists often use base metals, leather, wood, and acrylic resins for frames. Galvanic jewelry is very popular. The direction of making bead frames is becoming widespread. In Ukraine, the progress of attracting minerals of natural forms and inexpensive materials as frames began belatedly, but now it has become extremely widespread. This article offers to consider the products of domestic artists-jewelers who choose for their work unprocessed or partially processed minerals. The «VobrazhariumM» workshop creates unique products that impress the imagination and embody the concept of the unity of the elements.

Key words: minerals, stones, frame, jewelry art, jewelry, electroplating, technique, concept, art.

Постановка проблеми. Розглядаючи вітчизняне ювелірне мистецтво, неможливо оминати контекст загальних світових культурних, соціальних, психологічних й філософських процесів. Кінець ХХ – початок ХХІ століття став переломним етапом у світогляді більшості цивілізованих країн: хижацьке ставлення до природи починає змінюватися на дбайливе, активно пропагується екологізація всіх сфер життя. Однією з її форм вираження є використання у мистецтві природних елементів: у музиці – звуків; у скульптурі – необроблених шматків каменю та деревини; в ювелірному мистецтві – необроблених мінералів, таких як камені, самородки, мушлі, перлини неправильних форм та інші. Змінюються не лише матеріали, а й художні концепції творів. Симетрія втрачає свою актуальність, ювеліри віддають перевагу композиційно складним формам, ґрунтуючись на силуетах обраних для вставок мінералів. Звичні для ХІХ–ХХ століття прийоми відступають, натомість пошквляються і набувають нових форм такі техніки, як плетіння з дроту та гальваніка. Велика увага глядачів спрямовується на авторське бачення виробу, унікальність та неповторність художнього твору. Оновлюється матеріальна база: у країнах Західної Європи та Америки митці часто використовують для оправ некоштовні метали, шкіру, дерево, акрилові смоли. Великою популярністю користуються гальванічні прикраси. Набуває поширення напрям виготовлення оправ із бісеру. Втім, на вітчизняні терена західні віяння прибувають із запізненням. Пострадянський скептицизм, прагнення до показної розкоші й зневажливе ставлення до недорогих за собівартістю матеріалів досі гальмують розвиток декоративно-ужиткового та ювелірного мистецтва. Художня цінність та кількість витраченого на роботу часу не сприймається взагалі, оскільки вироби сприймаються переважною більшістю потенційних покупців виключно як сукупність недорогих матеріалів [1, с. 70]. Втім, вироби із мінералами природних форм поступово завойовують все ширшу аудиторію поціновувачів.

У даній статті розглянуто вироби одеської авторської родинної майстерні

«ВоображаріумМ», яку заснували Оксана Католиченко та Сергій Овчинников. Оксана за фахом – дизайнер інтер'єрів, займається також дизайном одягу; у ювелірній справі працює з металами. Сергій має будівельну освіту, виготовляє прикраси із дерева. Гальваніку і ювелірне мистецтво майстри освоїли самостійно, перебираючи безліч інформаційних джерел, експериментуючи, навчаючись на власних помилках [2, с. 541]. На сьогоднішній день майстерня має свій авторський почерк, впізнаваний серед поціновувачів гальванічних прикрас. Основним джерелом натхнення для митців є природа із її унікальною, мінливою та швидкоплинною красою. Вони часто використовують для створення прикрас природні елементи, такі, як листя, квіти, комах. Вкриваючи їх шаром міді й посріблення, майстри фіксують їхню красу надовго. Додатково використовуються такі прийоми, як чорніння й покриття емаллю [3, с. 21].

Прикраси майстерні втілюють не лише візуальну, а й змістовно-насичену концепцію: часто подібність якогось мінералу до певного реального чи фантастичного об'єкту зумовлює розвиток композиційного рішення й фактично дає назву твору.

Мета статті – розглянути природні форми мінералів у ювелірних виробах майстерні «ВоображаріумМ»

Виклад основного матеріалу. Розпочнемо огляд з двох крупних перстнів із халцедоновими трояндами. Масштабність виробів відразу ж відносить їх до урочистих прикрас, не призначених для повсякденного носіння. У першому із запропонованих перстнів мінерал має плоску і майже гладку поверхню, в другому – навпаки, об'ємну та шероховату. В обох випадках вставка виступає основним, і, власне, єдиним композиційним акцентом. Перший перстень має наблизений до трикутника силует. Унікальність форми і природнього забарвлення каменю зумовила загальний силует прикраси та її образ, як максимально підпорядкованої природньому вигляду мінералу. Забарвлення халцедону малює перед глядачами фантастичний вихор, або ж водограй. Матова поверхня каменю де-не-де спалахує мініатюрними блискучими

кристаликами, немов бризками чи далекими зірками. Оправа утримує вставку лише по периметру, не перевантажуючи виріб додатковими елементами. Колорит перстня має безліч відтінків сірого: це і кольори вставки, і срібляста оправа. Варто сказати і про принцип розміщення прикраси на руці: камінь видовжений по горизонталі, його розміщено горизонтально відносно кільця, тому він перекиває фактично весь ряд перших фаланг пальців. Таким чином розкривається потенціал мінералу без додаткових прийомів обробки. Аналогічно виконаний і другий перстень. Проте тут, завдяки рельєфності поверхні вставки, виникає посилене відчуття об'єму й масштабності. Забарвлення мінералу також обмежене сірою гамою, проте тут присутні додаткові візерунки, а основним композиційним елементом, що концентрує на собі увагу, є подвійний темно-сірий овал, що нагадує око урагану. За словами самих митців, Цей перстень нагадує їм ландшафт іншої планети, можливо, вихри Юпітера.

Перстень із великим кристалом кварцу в мідній оправі також максимально демонструє природну красу мінералу. На відміну від попереднього прикладу, цей виріб має великий об'єм і значну фактуру. Оправа огортає складні вигини й кристалічні грані, при цьому залишає відкритою основну частину вставки. Мінерал не доповнюється жодними декоративними елементами, виступаючи основним концентруючим об'єктом композиції. Колорит прикраси також витриманий у сірій гаммі, проте оправа додатково затемнена. Це додає відчуття глибини заглибленням кристалу.

Ще один подібний перстень виготовлено із вставкою кристалів гірського кришталю. Їх розміщено у різні боки від центру, оправа утримує їх та додає змістовного і композиційного насичення. Елементи металічного кріплення мають нерівномірну пористу структури, тим самим утворюють певний контраст відносно гладких рівних поверхонь кристалів. Срібляста поверхня оправы додатково затемнена, тим самим акцентуючи увагу на яскравості світлих кристалів. Загальна форма прикраси робить її подібною до куща фантастичних рослин, що пробілися крізь кам'яну твердь.

Кулон «Ельфійське серце» за композиційним рішенням дещо складніший: центральна вставка з кристалу аметисту насичено-бузкового кольору доповнюється невеликим кристалом гірського кришталю та сріблястими гілочками. Загальний силует виробу нагадує традиційний для загальноприйнятого зображення силует серця. Завдяки розміщенню гілочок досягнуто певної симетрії, а колористичне вирішення забезпечує рівновагу й центричність візуального сприйняття. У цій прикрасі виявлена характерна для творчості митців риса поєднання природних елементів, укритих гальванікою, із мінералами. Нижню частину аметистової вставки доповнено крупною чеканою намистиною, яка виступає основою для оправы кришталевої призми й для кріплення гілочок. Концепція наведеного кулона демонструє нерозривний синтез елементів природи – рослинності, металу й каменю, які, у свою чергу, становлять основу для існування більш складних форм життя.

Подібного композиційного принципу майстри дотрималися і у шаманській підвісці із раухтопазом. Призмоподібний кристал розміщений в нижній частині композиції, перетворившись на своєрідну «вазу», з якої ніби виростає букет мідних гілочок, доповнених декоративними елементами – скляною кулькою та годинниковою шестернею. Колорит виробу обмежується охристою гамою, оскільки мідні елементи мають природний колір, не покриті жодним нанесенням. Вставка з сіруватого раухтопазу відтіняє насичений колір міді. Заглиблюючись у філософсько-ідейну концепцію, можна сказати, що дана прикраса також представляє синтез складових життя – каменю, рослин, скло можна розглядати, як стихію повітря – адже всередині порожнеча, і час. Час не відноситься до стихій, оскільки є формою протікання фізичних та психічних процесів, умовою можливості змін [4, с. 416]; проте має величезне значення для філософських вчень. Єдиної загально-визнаної теорії, яка б пояснювала, чим саме є час, наразі не існує. Тому можна спиратися на авторське тлумачення образу часу – годинникової шестерні – як стихії, котрій підпорядковані усі інші, і яка, водночас, незмінно

супроводжує всі природні процеси. Зважаючи на образну концепцію виробу, як шаманської прикраси, необхідно згадати про поняття часу в шаманізмі. Для традицій різних народів характерне різне тлумачення сакрального змісту часу, проте спільними рисами є розподіл часу на минуле, теперішнє, майбутнє й позачасовий вимір, де діють принципово відмінні від земних закони плину часу. Цитуючи Є. Нама, відомого дослідника шаманських звичаїв народів Сибіру та Північної Азії, наведемо приклад аналогії переходу героя міфу з одного часового виміру до іншого із розвитком людського суспільства. «Багато космографічних міфів фіксують ситуацію переходу від безперервності до дискретності, і, відповідно, від природи до культури» [5, с. 171]. Отже, дану прикрасу можна розглядати не лише як сукупність втілень природних стихій, а і як необхідне підґрунтя для розвитку людського суспільства.

Кольє «Риба з кульбабою» виготовлене за аналогічним принципом. Основним композиційним елементом є іджеванський моховий агат – камінь неправильної форми зеленувато-сірого кольору із численним вкрапленнями «моху». Силует мінералу дійсно нагадує форму тіла риби, спинні плавці виготовлені з мідних деталей, а хвіст – з вкритих міддю дрібних гілочок, доповнених скляними кульками. Тому виріб і отримав свою назву. Його крупні розміри демонструють монументальність й натяк на значну вагу, проте прозорість вставки і загальна форма візуально полегшує: адже у воді все здається легшим.

Більшість виробів майстерні ґрунтуються на використанні крупних монументальних вставок, що концентрують довкола себе увагу. Проте окремі прикраси демонструють протилежну тенденцію – мініатюрні вставки лише доповнюють крупні металеві основи, які самі собою є довершеною композицією.

До таких виробів варто віднести гарнітур «Гінкго білоба», що складається з сережок та перстня. За основу взято листя гінкго, вкриті шаром міді. Для надання додаткового об'єму використано чорніння. Дрібні яскраво-блакитні камінці аквамарину доповнюють віялоподібні листки яскравими акцентами,

справляючи враження краплин води. Завдяки блакитним спалахам яскравіше виглядає і сам червонуватий колір міді. Листя гінкго стали одним із улюблених елементів зображення митців-ювелірів на початку ХХ століття, оскільки їхня віялоподібна форма ідеально підходила для втілення художніх концепцій модерну. Хвилясті, видовжені, перетікаючі лінії та заокруглення; захоплення освоєнням природних форм, зображення різноманітних рослин і тварин, як екзотичних, так і звичних, для досягнення декоративності та стилізації [6, с. 3]. На межі ХІХ – ХХ століть найбільшого розвитку у ювелірному мистецтві набуває «флоральний» напрямок (від французького слова *floral* – квітковий) [7, с. 8]. Ботанічним дослідженням на теренах Західної Європи та колишньої Російської імперії надавали неабияку увагу, певний час навіть у Строгановському училищі М. Врубель вів курс «Статистика квітів» [8]. Проте вже з 1920-х років флоральні мотиви поступаються місцем геометризаним формам [9]. Початок ХХІ століття ознаменувався пошуком синтезу між природою і цивілізацією, листя гінкго стали своєрідним втіленням еволюції переродження одного виду в інший. Масштабність всіх складових гарнітуру робить його не повсякденним та стимулює пошук відповідного вбрання для створення цілісного образу.

Висновки. Вироби майстерні «ВоображаріумМ» вражають не лише художніми рішеннями, сміливими поєднаннями матеріалів, а й глибоким філософсько-ідейним змістом. Підхопивши популярну світову тенденцію залучення мінералів природних форм, митці виробили авторську художню стилістику, яка робить їхні прикраси пізнаваними. Підсумовуючи розглянутий матеріал, можна із впевненістю сказати, що використання мінералів необроблених форм у ювелірних виробках є втіленням концепції єдності елементів у природі та невід'ємності людини від світобудови. Для деякого мінерали залишаються лише предметом замилювання та захоплення, для деякого втілюють також потужну силу зцілення й внутрішньої сили [10, с. 11].

Наразі дана тенденція набуває обертів, охоплюючи все більше самостійних митців

й творчих майстерень, тим самим формуючи плідне підґрунтя для подальших мистецтвознавчих досліджень. Розглянута в статті майстерня

«ВоображаріумМ» постійно створює нові оригінальні вироби і цілі колекції, отже, представляє значний інтерес для мистецтвознавців.

Література:

1. Триколенко С.Т. Проблема усвідомлення українським суспільством вартості авторських виробів декоративно-ужиткового мистецтва як один із чинників занепаду українського мистецтва. *Україна у світових глобалізаційних процесах: культура, економіка, суспільство*. Київський національний університет культури і мистецтв. Київ, 2021. С. 70–72
2. Триколенко С.Т. Застигла природа в творчості майстерні «ВоображаріумМ». *Науковий вісник Національного музею історії України. Збірник наукових праць*. Київ, 2019. С. 541–556.
3. Триколенко С. Уява природи безмежна – краса необроблених каменів у творчості майстерні «ВоображаріумМ». Коштовне та декоративне каміння. Київ : ДГЦУ, 2018. С. 21–24.
4. Смирнов А.В. Время. Новая философская энциклопедия. Ин-т философии РАН; Нац. обществ.-науч. фонд; Предс. научно-ред. Совета В.С. Стёпин, заместители предс.: А.А. Гусейнов, Г.Ю. Семигин, уч. секр. А.П. Огурцов. 2-е изд., испр. и допол. Москва : Мысль, 2010, 2806 с.
5. Нам Е. Пространство и время в шаманском космосе: семиотический анализ ПРАЭНМА. Томск: Томский государственный педагогический университет, 2018. С. 175–194
6. Кэрл Беланже Графтон. Характеристики Стиль ар-нуво. Линии & силуэты. Источник вдохновения для творческих личностей. 2015. 144 с. (Арт-тренд).
7. Шаталова И.В. Стили ювелирных украшений. Москва: 6 карат, 2004. 104 с.
8. Россия и Франция: парадоксы ювелирного искусства стиля модерн. Антиквариат. URL: https://antikvariat74.ru/articles/articles_59.html.
9. Свиридова Э. Украшения в стиле модерн: ювелирные изделия периода Ар НувоЮвелирум. 2014. URL: <https://juvelirum.ru/tehniki-obrabotki-yuvelirnyh-izdelij/ukrasheniya-v-stile-modern-yuvelirnye-izdeliya-perioda-ar-nuvo/>.
10. Мінерали і гірські породи. 50 найвідоміших різновидів: Міні-енциклопедія, 2018. 56 с. (Міні-енциклопедія).

References:

1. Trykolenko S. T. (2021) Problema usvidomlennya ukrains'kim suspil'stvom vartosti avtors'kikh virobiv dekorativno-uzhitkovogo mistetstva yak odin iz chinnikov zanepadu ukrains'kogo mistetstva [The problem of Ukrainian society's awareness of the value of author's works of decorative and applied art as one of the factors in the decline of Ukrainian art]. *Ukraina u svitovikh globalizatsiynikh protsesakh: kul'tura, ekonomika, suspil'stvo /Kiivs'kii natsional'nii universitet kul'turi i mistetstv*. Kyiv. S. 70–72 [in Ukrainian]
2. Trykolenko S. T. (2019) Zastigla priroda v tvorchosti maisterni «VoobrazhariumM» [Frozen nature in the work of the workshop "Imaginarium"] *Naukovii visnik Natsional'nogo muzeyu istorii Ukraini. Zbirnik naukovikh prats'.* / Sofiya Tarasivna Trikolenko. Kyiv. S. 541–556 [in Ukrainian]
3. Trikolenko S. (2018) Uyava prirodi bezmezna – krasa neobrobenikh kameniv u tvorchosti maisterni «VoobrazhariumM» [The imagination of nature is boundless – the beauty of untreated stones in the work of the workshop "Imaginarium"] *Koshtovne ta dekorativne kaminnya / Sofiya Trikolenko*. Kiiv: DGTSU. S. 21–24 [in Ukrainian]
4. Smirnov A. V. (2010) Vremya [Time] *Novaya filosofskaya ehntsiklopediya In-t filosofii RAN; Nats. obshchestv.-nauch. fond; Preds. nauchno-red. soвета V. S. Stepin, zamestiteli preds.: A. A. Guseinov, G. Yu. Semigin, uch. sekr. A. P. Ogurtsov.* – M.: Mysl, 2806 s. [In Russian]
5. Nam E. (2018) Prostranstvo i vremya v shamanskom kosmose: semioticheskii analiz [Space and Time in the Shamanic Cosmos: A Semiotic Analysis] ПРАЭНМА. Tomsk: Tomskii gosudarstvennyi pedagogicheskii universitet. S. 175–194 [In Russian]
6. Kehrol Belanzhe Grafton. (2015) Kharakteristiki Stil' ar-nuvo. Linii & siluehty. Istochnik vdokhnoveniya dlya tvorcheskikh lichnostei [Characteristics Art Nouveau style. Lines & Silhouettes. A source of inspiration for creative people] 144 s. (Art-trend) [In Russian]

7. Shatalova I. V. (2004) Stili yuvelirnykh ukrashenii [Jewelry Styles]. Moskva: 6 karat. 104 s. [In Russian]
8. Rossiya i Frantsiya: paradoksy yuvelirnogo iskusstva stilya modern [Russia and France: Paradoxes of Art Nouveau Jewelry] [Elektronni resurs]. Antikvariat. Rezhim dostupu do resursu: https://antikvariat74.ru/articles/articles_59.html [In Russian].
9. Sviridova E.H. (2014) Ukrasheniya v stile modern: yuvelirnye izdeliya perioda Ar Nuvo [Art Nouveau Jewelry: Art Nouveau Jewelry] Yuvelirum. Rezhim dostupu do resursu: <https://juvelirum.ru/tehniki-obrabotki-yuvelirnyh-izdelij/ukrasheniya-v-stile-modern-yuvelirnye-izdeliya-perioda-ar-nuvo/>.
10. Minerali i girs'ki porodi. 50 naividomishikh riznovidiv: Mini-entsiklopediya, [Minerals and rocks. 50 most famous varieties: Mini-encyclopedia] 2018. 56 s. (Mini-entsiklopediya) [in Ukrainian]